

L'OBRA NOVA DE SANT JERONI DE LA MURTRA

CARLES DÍAZ MARTÍ

Introducció

El monestir de Sant Jeroni de la Murtra és un dels elements patrimonials més destacats i valorats de la ciutat de Badalona. Reconeguda joia del gòtic català, atresora un gran valor arquitectònic i artístic. Però la Murtra no és tan sols un monument. Al darrere hi ha una comunitat monàstica amb una llarga trajectòria històrica que es remunta a la baixa edat mitjana —el trasllat a Badalona fou l'any 1416— i que finalitza amb l'Antic Règim (1835). I cal tenir ben present que bona part d'aquesta història està per descobrir o analitzar adequadament.

Ens centrem en aquesta ocasió en l'aspecte arquitectònic. Analitzem una dependència del monestir que, a diferència del refetor, bona part del claustre o la torre prioral, per posar alguns exemples, no s'ha conservat en l'estat original a causa de la destrucció provocada per l'incendi de juliol de 1835. Ens referim a l'hostatgeria que els monjos van construir a mitjan segle XVI per ampliar la capacitat d'allotjament de visitants il·lustres o benefactors. El nom pel qual és més coneguda aquesta hostatgeria és el d'*Obra Nova*, i estava situada al sud de l'església, a llevant de la façana principal.

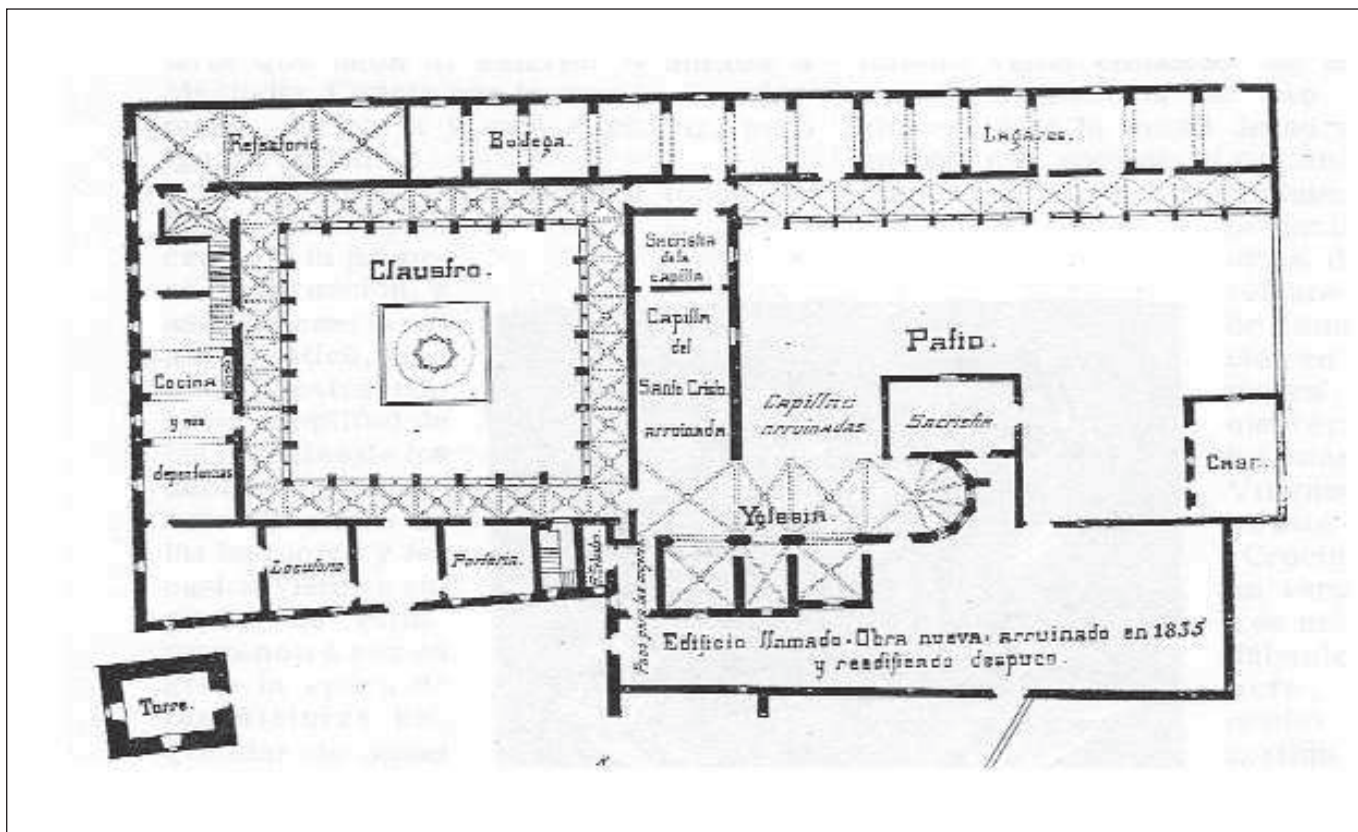
Actualment el monestir té en aquest emplaçament un edifici que, si bé segueix essent conegut amb el nom d'*Obra Nova*, és el fruit d'una reconstrucció posterior a l'incendi i desamortització, tal com mostren els plànols publicats per Gaietà Barraquer.¹ Què en sabem, però, de la construcció original? Quin tipus d'estances tenia? Com va ser-ne el procés constructiu?

Al llarg del present treball intentarem respondre aquestes preguntes amb l'objectiu de conèixer una part del monestir que, per haver desaparegut, no és ni de bon tros tan ben coneguda com d'altres. La base per a aquesta aportació és un document d'un interès excepcional: el contracte d'obra entre la comunitat monàstica i el mestre de cases francès Joan Armentyach per a la construcció d'aquest nou espai.² Per la seva indiscutible rellevància, n'hem inclòs la transcripció completa al final del treball, en l'apartat d'apèndix documental. A banda, hem realitzat un buidat de totes les referències d'aquesta hostatgeria a la primera crònica de Sant Jeroni de la Murtra, moltes de les quals inèdites fins al moment, que permeten tant el coneixement de les estances com de les vicissituds ocorregudes al llarg del seu dilatat període de construcció.

L'hostatjament a Sant Jeroni de la Murtra

Com tot monestir amb una certa rellevància, Sant Jeroni de la Murtra disposava d'un espai reservat per als hostes, documentat per primera vegada al segle XV. I és que la llunyania amb Barcelona feia necessari que aquests es quedessin a dormir en el recinte monàstic, ja que anar i tornar

a la capital catalana hagués fet perdre molt de temps. L'hostatgeria estava pensada per a visitants d'una alta categoria social,³ que devien ser dels pocs que es podien permetre aquestes estades. En aquest sentit, cal distingir clarament l'hostatgeria respecte al lloc on s'acollien els pelegrins i els pobres, que era l'hospital.⁴

Planta general de Sant Jeroni de la Murtra publicada per Gaietà Barraquer a principi del segle XX.

La primera menció d'un espai dedicat a hostatgeria a la primera crònica de Sant Jeroni de la Murtra correspon al trienni 1478-1481: «En lo pati de fora la portaria feren tres cambres, que an servit molt temps de hostalaria, y a ont menjaven antigament persones honrrades y dormían ans que fessen la Obra Nova» (p. 82).⁵ El cronista deixa ben clar, doncs, que eren persones benestants les destinatàries d'aquestes tres cambres, dues de les quals van haver de ser enderrocades quan es construí la torre prioral, per la qual cosa podem concloure que estaven situades a ponent de la façana principal.

Ja al segle XVI, el cronista Francesc Talet menciona dues hostatgeries al monestir: l'hostatgeria de baix i l'hostatgeria de dalt. Malgrat que cadascuna tan sols apareix al text en dues ocasions, la informació proporcionada és suficient per fer-nos una idea aproximada de la seva respectiva funció i ubicació. L'hostatgeria de baix no estava situada a l'Obra Nova, ja que és citada abans que fos construïda, concretament quan, arran de la visita del jove Carles I a la Murtra l'any 1519,⁶ el cronista s'interroga pels llocs on es pogué encabir tot el seguici reial: «De manera que no entench <de> què poguessen servir-se, sinó de la hostalaria de baix, de tres cambres que y avia, y de les celdes que miran a la part de l'hort y de les que estan al pany del refetor» (p. 162).

La coincidència amb el nombre d'estances de l'hostatgeria esmentada en el trienni 1478-1481, fa pensar que potser les tres cambres que hi havia a ponent de la façana principal, on actualment hi ha la torre prioral, eren realment l'hostatgeria de baix. Que continuà existint després d'iniciada la construcció de l'Obra Nova es fa evident en la segona citació,

del trienni 1570-1571, en què, a propòsit de l'acolliment a Perot Sesolivelles, es diu que el prior Llorenç Daviu «lo rebé ab bona gràtia quant vingué y l fèu estar en la hostalaria de baix molts dies, curant-lo de la indisposició que portava y poca salut, que era llàstima qual estava lo pobre home» (p. 366). Fixem-nos que en aquesta ocasió no s'utilitza per hostatjar personatges d'un alt rang social. De fet, l'única explicació raonable per la qual el pobre i malalt Perot Sesolivelles no va anar directament a l'hospital rau en l'interès de la comunitat perquè li cedís uns drets que tenia sobre la Torre dels Frares (Montcada).

Si l'hostatgeria de baix a la segona meitat del segle XVI, a diferència del que hem vist l'any 1519, ja no era per a ús de cavallers, nobles i alts eclesiàstics, era perquè ja s'havia construït l'hostatgeria de dalt, que hem d'identificar amb la que hi havia a l'Obra Nova. Així es dedueix d'un fragment del trienni 1573-1576 —«Assò matex li donà ànimo per a que continuàs y passàs avant en la hostalaria nova y de dalt, que avia començada lo marquès de Aguilar» (p. 377)— i d'un altre referit al bisbe portuguès Jorge de Ataíde,⁷ que l'any 1582 s'havia instal·lat a l'Obra Nova —«Menjava perpètuament en lo refetor, y tres capellans seus també, en lo lloch a ont lligen en la 2ª taula, y assò tant solament al dinar, que al vespre, en la hostalaria de dalt, en son aposento, feya col·lació lo bisbe» (p. 445).

Però no tan sols les hostatgeries servien per aposentar els visitants il·lustres. A la segona meitat del segle XVI, el segon lloc més adient després de l'hostatgeria de dalt era la infermeria monàstica, tal com es dedueix del fet que, quan el bisbe Jorge de Ataíde va cedir a Joan Andrea Doria les cambres que ocupava a l'Obra Nova, els criats del bisbe anessin a la

infermeria i no a l'hostatgeria de baix.⁸ En casos extraordinaris, però, tots els espais possibles es posaven a disposició dels visitants, com en la vinguda de l'emperadriu Maria d'Àustria (1582): «Fonch ben menester aquella nit y lo dia següent que los religiosos d'esta casa prenguessen paciència perquè, ultra dels aposentos comuns de las hostelarias alta y baxa, y enfermeria y altres racons, foren menester casi totes les celdes dels frares per acomodar a moltes persones graves y de títol y los religiosos agueren de passar quasi tota la nit, o la major part, sense poder dormir, perquè estaven tres o quatre dins de una celda, y lo llit foren unes estores, que no y avia racó en casa que no estigués ocupat» (p. 408).

L'origen de l'Obra Nova

A mitjan segle XVI, les parts fonamentals del monestir — claustre, refetor, església, cuina, cel·les, infermeria, etc.— ja estaven enllestides. Segons el que hem deduït fins ara, el cenobi tenia també una hostatgeria, que era coneguda com *la de baix*. La comunitat comptava aleshores amb el favor del marquès d'Aguilar, Juan Fernández Manrique de Lara, noble d'origen castellà que exercí de virrei a Catalunya durant la dècada de 1543-1553.⁹ És el primer virrei del qual tenim notícies de vinculació amb els monjos de la Murtra, situació que es repetirà més endavant amb altres virreis.¹⁰ Cal tenir present que l'orde dels jerònims, netament hispà, constituïa un dels suports més fermes amb què comptava la monarquia.¹¹ Per tant, no és d'estranyar que tant Sant Jeroni de la Murtra com Sant Jeroni de la Vall d'Hebron¹² fossin destinacions espirituals o de descans dels virreis catalans, màxims representants del monarca al Principat, un territori que sovint els era poc còmode o, de vegades, declaradament hostil, pels continus enfrontaments amb les institucions del país.¹³

Segons explica el cronista, l'origen de la iniciativa de construir una nova hostatgeria ha d'atribuir-se al prior Antoni Joan durant el primer mandat que exercí a la Murtra (1548-1551).¹⁴ En veure que l'espai per aposentar el virrei amb tot el seguici de servents era petit o indigne, va proposar-li bastir un nou edifici perquè «pogués estar més a son pler y a son gust, y los criats més accommodats y junt al senyor» (p. 271). El virrei va prometre un ajut de 396 lliures per a aquesta finalitat. Després, tal com era preceptiu,¹⁵ el prior va sotmetre la proposició al capítol conventual, que la va acceptar. A continuació, s'encarregaren projectes a diferents mestres de cases fins que l'any 1550 un fou acceptat pels jerònims (p. 270-271), justament el que està minuciosament detallat en el document que aportem en el present treball.

L'autor del que actualment en diríem *el projecte d'obra* fou el fuster barceloní Galceran Carbonell, procedent d'una destacada família de tracistes del Renaixement català, com ho prova el fet que el seu parent Antoni Carbonell fes el projecte del Palau del Lloctinent de Barcelona i participés en reformes al Palau de la Generalitat de Catalunya.¹⁶ El mestre de cases francès Joan Armenyach,¹⁷ també ciutadà de Barcelona, fou l'executor o el constructor de l'Obra Nova.¹⁸ Per aquesta raó, en el contracte d'obra es fa referència sovint a la traça realitzada per Galceran Carbonell, a la qual el mestre d'obres s'havia de cenyir —«tot sempre a voluntat y disposició del dit mestre Carbonell», especifica un fragment del document.

El termini previst fou d'un any i el preu de 340 lliures. El pagament es fraccionava en sis parts —les cinc inicials de 50 lliures i la darrera de 90 lliures— que se satisfien a mesura que l'obra avançava: inici, fonaments i alçat fins al primer

sostre, alçat fins al segon sostre, alçat fins a la teulada, pavimentació i emblanquiment de tot el conjunt. També es precisa que el mestre d'obres estava obligat per contracte a reservar dues terceres parts de la paga rebuda per comprar aliment per a tot el seu equip, designat com a «companya» en el document. Com que Joan Armentach s'havia de fer càrrec de la despesa de menjar de tots els seus ajudants —també de l'oli per cuinar—, hem d'interpretar aquesta clàusula de reserva com una manera d'assegurar-se, per part de la comunitat jerònima, que no hauria de fer-se càrrec econòmicament d'aquesta necessitat. En aquest sentit, tan sols es preveien bestretes, i amb certes condicions. Quant a l'alimentació, els monjos s'obligaven tan sols a cuinar per a tots els operaris i al transport de vi i de forment a menys de tres llegües de distància del cenobi. També havia de proporcionar-los un lloc per habitar i roba per dormir. Tot plegat fa pensar que els treballadors devien fer estada contínua a Sant Jeroni.

El monestir havia de deixar els fonaments oberts perquè el mestre d'obres comencés a treballar. Els materials anaven a càrrec de la comunitat monàstica —«e més hage donar lo dit monestir tot lo pertret al peu de la obra». La tasca de Joan Armentach i del seu equip consistia a cobrir els fonaments, aixecar parets i envans, construir escales i xemeneies, embigar els sostres, posar la teulada, emblanquir amb guix i calç totes les estances, pavimentar tots els terres i rebatre les parets amb pinyonada. Quant a la construcció i col·locació d'un conjunt d'elements propis de l'edifici, com els portals, les finestres i els arcs, es tenen en compte tres possibilitats. En la primera, el monestir els proporciona i el mestre d'obres tan sols els ha de col·locar. Un exemple és el portal de la

façana del corredor. Un segon cas és que tot vagi a càrrec del mestre d'obres, com les finestres que hi ha d'haver sota de la teulada. Un tercer, que apareix força vegades, queda condicionat al material de l'obra. Si és de pedra picada, és proporcionat pel monestir i Joan Armentach tan sols l'ha de col·locar. En canvi, si no és d'aquest material, ho ha de fer tot el mestre de cases. Un exemple ben evident d'aquesta tercera opció és la part dels capítols dedicada als portals, finestres i arcs interiors: «lo dit mestre fins a dit sostre hage de fer y foriar tots los portals seran mester en dita obra de raiola y guix o posar los dits portals e finestres, si de pedra picada li seran donats, en tal manera que no hagen menester sinó posar e fer quatres archs ab sos peus de pedra o raiola y morter, o posar los dits archs, si de pedra picada li seran donats».

Al final del document hi ha un conjunt de clàusules força habituals en aquest tipus de contractes.¹⁹ Així, un cop acabada, l'obra havia de ser peritada per experts en la matèria amb l'objectiu de detectar-hi deficiències. En el cas del present contracte, els experts eren dos mestres de cases no especificats, un per cada part, i el fuster Galceran Carbonell. Per respondre econòmicament dels danys que es poguessin causar en l'execució de l'edifici, els mestres de cases Joan Sobra i Joan Fajó i el boter Bernat Argimon, ciutadans de Barcelona, es constituïen com a fermances de Joan Armentach. La multa per incompliment dels capítols ascendia a 200 lliures barcelonines.

El document, però, tan sols revela una part dels plans de la comunitat. Sabem per altres fonts que hi havia el propòsit d'anar més enllà de la nova i espaiosa hostatgeria, ja que consta que s'havia pensat en la futura construcció d'un nou

claustre de la mateixa dimensió que el claustre principal i, per tant, en l'edificació de tot l'espai al davant de la façana sud. Comptem amb el testimoni d'un jerònim anònim que, quan aquesta ampliació era tot just començada, escrivia que «ara novament a lahor y glòria de Déu a la part de migjorn se és comensat un bell tros de obra, lo qual ampliarà molt lo [monestir, donarà] molta quietut al claustro y levarà molta [molèstia que els] religiosos tenien a dins per no tenir los spays necessaris. La qual obra se és trassada ensemps ab tota la casa a molta comoditat per a poder-se fer en lo sdevenidor un altre claustro segons stà començat de la mateixa granària del claustro acabat, segons es pot veure en les trasses fetes en pregamí».²⁰

Aquell claustre projectat no va dur-se a terme, però sí l'hostatgeria. El resultat fou prou satisfactori, almenys si donem crèdit als testimonis de l'historiador jerònim José de Sigüenza: «Tienen una hospedería de las mejores que hay en toda esta religión, aunque las hay muy buenas, donde hay tanto ejercicio de hospitalidad»;²¹ i al de Francesc Talet, cronista del monestir, que deia a principi del segle XVII: «se ha de agrair al pare prior molt aver feta o començada una obra tant principal, que a judici y parer de quantes persones la an vista y la veuen diuen que és una hostelaria de les més principals en tota la orde per poder-se aposentar en ella qualsevulla persona per principal y grave que sia» (p. 271) o «vuy té tanta nomenada y fama per la orde y fora d'ella, que diuen no la y ha millor» (p. 377).

La construcció de l'Obra Nova

El procés de construcció d'aquesta nova hostatgeria, que hem de veure com un símbol del creixent acostament de la

comunitat monàstica al poder polític reial a Catalunya, es va allargar més del que el prior i el capítol conventual s'havien imaginat en un principi. De fet, en el contracte amb Joan Armenyach es preveia que les obres tinguessin una durada d'un any. En canvi, per trobar la primera referència de l'efectiva posada en servei de la nova instal·lació, hem de situar-nos a l'any 1580, quan el cardenal Pedro de Deza s'hi hostatjà durant uns dies abans que una galera el portés des de Barcelona fins a Roma (p. 398-399). Un total de trenta anys s'escolaren, doncs, entre l'inici de les obres del nou edifici i el funcionament per al qual havia estat previst. Què havia provocat aquest important retard?

D'inici, el marquès d'Aguilar no va pagar les 396 lliures promeses fins al 20 de desembre de 1554 (p. 298). Aleshores la comunitat ja hi havia gastat més del doble: 417 lliures en el priorat d'Antoni Joan (1548-1551) i 577 en el trienni del prior següent, Pere Alzina (1551-1554). Tota aquesta despesa va haver de ser coberta mitjançant la venda de censals morts, o sigui, endeutant-se (p. 271, 287, 288). A més, les esperances dipositades en noves ajudes per part del virrei no es materialitzaren. Això va provocar l'aturada de les obres. Per tant, ni el termini ni la despesa fixades en el contracte d'obra inicial es van poder complir. Es féu una previsió excessivament optimista? Van sorgir dificultats no previstes?²² En tot cas, el que queda molt clar és que aquell claustre projectat a migjorn del monestir s'hagué d'anar arraconant davant els entrebancs i els endarreriments i no consta que se n'iniciés mai la construcció.

Tot i que l'edifici no estigués acabat i no pogués aposentar cap hoste, sembla que els monjos aprofitaren els espais

disponibles per a algunes activitats. Almenys, així es desprèn de la informació sobre l'ús d'algunes cambres de l'Obra Nova per fer seda.²³ No tenim notícies de represa constructora fins al trienni de Francesc Rovirola (1573-1576). Malgrat que el cronista no expliqui la causa de la interrupció de les obres durant aquests vint anys (1554-1573), no és difícil deduir-la a partir de les dades sobre la mala situació econòmica del monestir. Amb un deute en continu augment,²⁴ els monjos devien considerar que el millor era paralitzar la construcció fins que arribessin temps millors. I justament fou l'any 1573 que un seguit de bones collites van permetre a Francesc Rovirola gastar-hi 400 lliures (p. 377).

El prior següent, Cristòfor de la Torre, profès de Sant Miquel dels Reis, va preferir no continuar-les perquè la situació econòmica no estava totalment sanejada.²⁵ A l'inici del trienni següent, el nou prior, Miquel Mongia, aprofitant l'entrada d'un frare llec francès, Pere Tomàs, que era mestre de cases, avançà l'obra. Abans que entrés en servei, la proveí de tot el parament necessari, tal com explica el cronista: «prengué de la enfermeria —que abans servia de assò ab excessiu treball de l'enfermer, que més pena tenia en servir al<s> sans que als malalts, o al<s> forasters que als de casa— llansols, tovalles, torcaboques, tovalloles, cuxineres y altres coses necessàries per aquest menester, y accommodà tot assò ab ses caxes y llit a cada cambra. Comprà sis cadires de repòs o franceses, que li costaren deu lliures. Comprà sis flassades, que li costaren més de vint-y-sinch lliures» (p. 398).

A partir d'aleshores sovintegen les notícies sobre hostes il·lustres que s'acomoden a la nova edificació. I és que l'Obra Nova va constituir, de ben segur, un bon reclam per atreure'ls

fins al monestir. Però encara no estava totalment enllestida, perquè s'hi seguirà intervenint, com veurem més endavant, en algunes parts, com a la galeria o al portal de la façana principal.

L'Obra Nova

Mitjançant el contracte d'obra inicial i la informació continguda en la crònica de Sant Jeroni de la Murtra realitzarem una anàlisi de com era aquesta important dependència dels monjos que, com l'actual Obra Nova, estava situada a llevant de la façana principal i al sud de l'església conventual. Abans, però, s'han de fer unes consideracions.

En primer lloc, s'ha de tenir en compte que, tal com hem comentat en l'apartat anterior, l'obra es va dilatar molt en el temps i, en conseqüència, no es pot descartar que el projecte previst inicialment es modifiqués, ja sigui per canvi de criteri dels nous priors o perquè variessin les necessitats a les quals havia de respondre l'edifici. Ara bé, si prenem en consideració que hi hagué una important tasca constructora inicial que seguia, molt probablement, la traça de Galceran Carbonell, la base del projecte primigeni degué quedar ben establerta des d'un bon inici, per la qual cosa si hi hagué desviacions en el resultat final, hem de suposar que no devien atènyer aspectes fonamentals, sinó accessoris.

En segon lloc, no és evident deduir la configuració de tot l'espai a partir de les dades proporcionades al contracte d'obra. De fet, en el document sovint es fa referència a la traça realitzada per Galceran Carbonell com el model en el qual s'havia de basar el mestre de cases Joan Armenyach. No cal dir

que si disposéssim d'aquesta ignota traça, podríem interpretar tot un conjunt d'aspectes que no queden suficientment concretats, especialment la distribució interior dels espais.

Per últim, una altra dificultat afegida és la destrucció de l'edifici l'any 1835, la posterior reedificació i la falta d'estudis sobre la datació dels materials actuals, que aconsella ser molt prudents a l'hora d'utilitzar la configuració dels elements actuals, alguns dels quals sabem que són fruit de reformes posteriors a la desamortització, com l'actual capella de sant Sebastià, originalment contigua a la galeria de migjorn del claustre principal, ben a prop de l'entrada de l'església.²⁶ A l'espera que algun investigador posi dates a les estructures actualment existents, la qual cosa permetria no tan sols completar la informació sobre la construcció original, sinó també analitzar-ne l'evolució arquitectònica, ens limitarem a situar els principals elements que apareixen en el document i escatir si s'han conservat, servint-nos sobretot de les dimensions actuals respecte a les previstes en el contracte original.

En conjunt l'Obra Nova era un edifici de pedra, de dues plantes, amb portal i galeria al frontispici de la façana principal i un pati interior. A diferència d'algunes residències urbanes contemporànies que s'han conservat, com les cases barcelonines de Clariana-Padellàs o la de l'Ardiaca,²⁷ el pati d'interior no era el nucli de l'edificació, com veurem més endavant.

La façana principal, que donava al sud, era tota de pedra. La paret havia de tenir un gruix de 60 cm²⁸ des de terra fins als 5 metres, i a partir d'aquí, de 40 cm. Segons el projecte, tenia quatre finestres d'una amplada d'entre 1 i 1,20 metres. També

incloïa un gran portal amb una amplitud de 10 pams, o sigui, de 2 metres. Fixem-nos en la correspondència de les dimensions del contracte amb les actuals. La paret de la façana principal, mesurada en el portal d'accés a l'Obra Nova, és de 67 cm. L'altura des del terra fins a la base de la galeria actual és de 493 cm. L'ampit de la galeria, que es correspondria amb la paret que s'havia de construir a partir dels 5 metres d'alçada, té una amplitud de 45 cm. El portal actual té una amplada de 210 cm. Totes aquestes coincidències no són casuals i ens proven que el projecte inclòs en el document que publiquem és el que va dur-se a terme a mitjan segle XVI i que, malgrat les destruccions posteriors, s'ha mantingut a grans trets fins als nostres dies.

No hi ha dubte, doncs, que el portal de la façana principal és el que avui dona entrada a la seu de la Fundació Catalunya-Amèrica. Sembla, però, que no es va construir fins al final del segle XVI, amb l'hostatgeria ja en funcionament, quan un altre virrei benefactor de la Murtra, Manrique de Lara y Girón, comte de Valencia de don Juan,²⁹ «féu posar un gran portal a la paret del matex corredor per ont poguessen entrar y exir los qui estaven en la hostelaria nova y no aguessen de entrar per dins del claustro y casa». A més, la «portalada féu fer lo comte de tal manera que y puga entrar y exir un cotxo, si és menester, y tota la màchina que pot portar un senyor per a son servey sense impedir la quietut dels religiosos. Y la matexa porta féu guarnir de llauna, de manera que no patís molt en temps de pluja ni per foch, si acàs succehia alguna desgràtia» (p. 458). Segons el cronista, doncs, fins aleshores no hi havia cap portal que permetés l'accés directe a l'Obra Nova, sinó que forçosament s'havia d'entrar per la porteria de la façana principal del monestir, la que porta directament al claustre gòtic.

No deixa de ser una mica sorprenent que no hi hagués portal a la façana principal durant tant de temps, sobretot quan estava inicialment previst. Potser els monjos van voler concentrar els esforços a posar l'hostatgeria en marxa i van deixar la solució d'aquesta funcionalitat per a més endavant. A més, com ja preveia el contracte d'obra, hi devia haver altres portals en altres façanes i és molt probable que un d'ells fos el de la façana de llevant —avui sortosament conservat i que dona entrada a la moderna capella de sant Sebastià—, que té prou elements per ser considerat com a renaixentista.³⁰ Aquest era imprescindible perquè els fidels poguessin continuar assistint als oficis religiosos a l'església conventual a través del passadís entre la capella del sant Crist i la de sant Sebastià original³¹ quan es bastí l'edifici de l'Obra Nova. Es podria objectar que si aquest portal de llevant ja hi era, perquè el cronista diu que els hostes havien de passar per la porteria i el claustre, quan tenien l'opció d'utilitzar-lo? L'única explicació versemblant és que servís exclusivament per entrar a l'església —els fidels no podien accedir al claustre, que es considerava clausura, per la qual cosa es devia impedir amb portes passar de l'església al claustre— o que no estigués a l'alçada de la categoria de benefactors com virreis, cardenals o bisbes, almenys en comparació amb l'accés per la porteria.

A la part superior de la façana principal hi havia una galeria,³² anomenada *corredor* tant en el contracte d'obra com en la crònica de Sant Jeroni de la Murtra. Es trobava a la segona planta, a 5 metres d'alçada respecte al terra, i per sobre hi havia la teulada. Al mateix barri de Canyet hi ha un bon nombre d'aquest tipus de galeries al frontispici de les façanes d'alguns masos, com can Ferrater, can Mas Oliver o can Pujol, entre

Portal d'accés a l'Obra Nova, avui de la seu de la Fundació Catalunya-Amèrica. Fotografia: Carles Díaz Martí.

Galeria de l'Obra Nova de Sant Jeroni de la Murtra. Fotografia de l'autor.

d'altres.³³ De l'ampit —l'«apitrador» del contracte d'obra o l'«antipecho» del cronista— arrencaven columnes, arcs i capitells de pedra ben tallada que devien donar un aspecte elegant i ric a aquest espai. En la reconstrucció posterior a la desamortització, es va bastir una altra galeria,³⁴ de ben segur tenint present aquell element tan característic de l'edifici original —el renaixentista tenia, sens dubte, molta més riquesa artística i ornamental—, ja que l'alçada a la qual està situat i les dimensions actuals de l'ampit coincideixen amb les expressades en el contracte d'obra de 1550.

Aquesta galeria no va prendre forma fins a la segona fase constructora, ja a la dècada de 1570, quan el prior Rovirola «empaymentà tot lo corredor y posà las columnas y chapitells; y féu molta part del sostre del matex corredor». Però com que «se li acabaven los materials, no pogué proseguir lo demés que faltava, ni tampoch posà les pedras de l'antipecho del corredor, que en son temps direm qui féu assò» (p. 377). El que donà l'empenta definitiva per enllestir-lo fou novament el virrei comte de Valencia (1586-1590), que en veure que «no estaven acabades les dues primeres salas de la hostaleria nova ans de entrar en lo corredor, perquè no y avia sostre, ni finestres, ni portes als portals, y faltava a fer la mitat del sostre del corredor, y quasi totes les pedres de l'antipecho de dit corredor que y ha entre pilar y pilar, o columna y columna, manà donar tres-centes lliures de les llistes del<s> diputats per a que se acabàs tot assò. Y rebudes estes tres-centes, aquí matex donà orde lo pare pri[o]r que's posàs mà en la obra» (p. 457).

El següent element del conjunt era el pati interior. Que n'existia un queda patent quan en el contracte es diu que «lo dit

mestre hage y sia tengut fer la paret de pedra y morter qui va del portal del pati de dita obra a juntar ab lo dit corredor». No tindria sentit que aquest «portal del pati» fos el portal principal, perquè aleshores la paret entre el portal i el corredor seria la pròpia façana principal, les dimensions i la composició de la qual ja havien estat especificades a l'inici del document. La nostra hipòtesi és que el portal del pati interior és el que hi ha a la façana posterior de l'Obra Nova, just al final del vestíbul que trobem en entrar a l'edifici per la porta principal, a llevant de l'escala que puja al pis superior, i que conserva una llinda de «pedra picada», la qual cosa indicaria un origen antic. Aquest pati estaria, doncs, a la part posterior de l'edifici, just a llevant de l'absis del temple conventual.

A més, la construcció d'una escala gran «junt a la dita paret», que segons el contracte havia de ser de pedra, amb dos replans i que donés accés al rebedor de la planta superior, permet identificar aquesta paret com la contigua a l'escala actual i que tanca per ponent l'esmentat vestíbul. El més versemblant per a nosaltres és que l'escala actual sigui hereva de la que el contracte especifica, ja que a banda de ser contigua a una paret, també té dos replans i finalitza en un portal, en el pis superior, amb carreus ben tallats tant a la llinda com als brancals, que indiquen novament que ens trobem davant d'una construcció d'aquella època.

Sembla que aquesta escala es féu al final de la dècada de 1580 i novament sota el patrocini del virrei comte de Valencia: «En casa també se féu una escala per orde de nostre benefactor, don Ma<n>rrique de Lara, compte de Valencia, la qual baixa de la hostaleria nova fins al pati de la porta forana» (p. 469). Si aquesta escala és realment la que especifica el contracte

Vestíbul de l'Obra Nova amb l'escala a l'esquerra i un portal interior a la part posterior dreta. Fotografia de l'autor: Carles Díaz Martí.

d'obres, prenen sentit les actuacions arquitectòniques promogudes pel virrei: obrir el portal de la façana principal i construir aquesta escala, els dos elements que feien possible que els hostes poguessin arribar a les cambres del pis superior sense passar per la clausura monàstica.

Si sota la teulada de la façana principal hi havia la galeria, a la resta de façanes s'havia previst posar-hi una trentena de finestres. La traça inicial incloïa també la construcció de quatre xemeneies franceses, tres de les quals a la part superior —una en una sala i dues en cambres— i una quarta a la cuina del pis inferior. La teulada havia de ser de teula seca. El contracte d'obra, però, deixa oberta la possibilitat que hi hagués terrat. No podem estar segurs de si optaren o no per un terrat, però sí que consta que es construï, a iniciativa del virrei comte de València, una escala que permetia pujar fins a la part superior de l'Obra Nova i contemplar una bella panoràmica que arribava fins al pla de Barcelona, tal com explica el cronista: «Després volgué que-s fes una escala que pujàs des del claustro de dalt damunt de la hosteleria, a ont y ha molt gentil y gratiosa vista y-s descobre molta part de la ciutat de Barcelona y tota aquella sua planícia, a ont no-s podi[a] pujar abans, sinó ab gran treball, per una escala de gat y per damunt de les voltes de la iglésia. Y per ço, dit senyor féu fer la escala que està junt a la celda del relotjer, per ont ab facilitat se puja allà y-s goze de bona vista, axí de mar com de terra» (p. 458)³⁵ No sembla gaire lògic que haguessin construït l'escala per fruit d'una magnífica vista sobre les teules de la teulada, sinó que possiblement hi havia un espai pla, o sigui, algun tipus de terrat.

Quant a la distribució interior dels espais, no podem donar una informació tan exhaustiva com voldríem, ja que el document remet a la traça del fuster Galceran Carbonell per

situar els portals, les parets interiors i els envans. Del pis inferior, el contracte tan sols parla d'una cuina. Gràcies a la crònica de Sant Jeroni de la Murtra, sabem que també hi havia unes quadres, ja que consta que foren pavimentades pel llec Pere Tomàs en el trienni 1579-1582.³⁶ El primer sostre es trobava a 3,20 metres d'alçada sobre el terra. Les parets i els envans, d'un gruix de 70 cm, havien de ser de pedra i morter fins a la meitat (1,60 metres) i més amunt de tàpia «de terra ben amarada e fornida de trossos de rajola e argamassa». El primer sostre havia de ser de volta de rajola doble amb guix. El contracte d'obra també preveia la construcció d'una altra escala interior, de rajola i guix, que, com la del vestíbul, arribés fins a la sala rebedor de la planta superior. Avui, però, no hi ha res que evidenciï l'existència d'aquesta escala.

Si aquesta primera planta s'acabà durant la primera fase constructora, la segona va quedar a mitges. No tan sols la galeria havia quedat pendent, sinó que quan el prior Rovirola, en el trienni 1573-1576, repregué els treballs, «acabà de alçar les parets foranes fins a les taulades; y cobrí las matexas taulades, totes les voltes del corredor y de las dos salas, entrant des del claustro a la dita hostaleria», ja que «quant ell posà mà en aquesta obra no tenia esta hostaleria fet sinó sols des de la sala gran, a ont està la tribuna, fins a les cambres últimes, a la part de llevant, però lo corredor y tot lo demás de la part de mitjorn no estava sinó fins a mitx lloch» (p. 377). O sigui, s'havia acabat la part interior d'aquesta planta, la més propera a l'església i a la infermeria, mentre que la contigua a la façana principal havia quedat a mig fer.

Com es pot deduir dels fragments anteriors, a l'accés al primer pis de l'Obra Nova des del claustre superior hi havia

dues sales.³⁷ Aquestes dues sales ocuparien els espais actuals de la biblioteca i arxiu del bisbe Joan Carrera, al sud de les capelles del costat de l'Epístola de l'església conventual. De fet, aquestes estances avui permeten l'accés a la galeria, configuració heretada de l'original.³⁸ Quant a la sala gran de què parla el cronista, la que tenia una tribuna, s'hauria d'ubicar en una part més interior, ja que fou enllestida a la primera fase constructora. El més lògic és suposar que fou en aquesta sala on la comunitat preparà un petit refrigeri al rei Felip II i al seu seguici després d'assistir a vespres el dia 15 de juny de 1585.³⁹ També tenim referències d'una segona sala de l'hostatgeria nova al pis superior, bé que no tenim cap element per situar-la amb precisió. Tan sols sabem que el virrei comte de Miranda (1583-1586), durant una celebració de setmana santa a la Murtra, de la qual era benefactor, hi manà donar de dinar a dotze pobres.⁴⁰ A banda d'aquestes sales, la resta de la planta noble de l'Obra Nova estava ocupada per cambres per als hostes. Els treballs del mestre de cases incloïen l'emblanquiment de tot el conjunt i el cobriment exterior de les façanes amb pinyonada.

Per finalitzar aquest apartat, s'ha de comentar una part del contracte que no fa referència a l'edifici de l'Obra Nova, sinó a tres capelles de l'església conventual. Perquè aquestes tres capelles, a les quals el mestre d'obres Joan Armentyach havia de fer les parets travesseres, les voltes, els portals i el paviment, han de ser forçosament del temple conventual, ja que no tenim cap menció en tota la crònica del monestir ni en cap altra font de capelles situades a l'Obra Nova. Per tant, s'ha de concloure que la construcció de la nova hostatgeria implicava la remodelació o la reforma de tres capelles del costat de l'Epístola de l'església conventual. En aquest sentit, cal tenir

en compte que l'església havia estat ampliada vint anys enrere pel mestre de cases barceloní Tomàs Barça. En aquestes obres no consta que es modifiqués cap capella d'aquest costat.⁴¹ Sembla que, obligats els monjos a reformar-les per la construcció de la nova hostatgeria, que hi era contigua, decidiren una intervenció força completa, potser per unificar-ne l'estil i les proporcions amb la nau principal. Si aquesta reforma projectada va dur-se a terme o no és una qüestió que supera de llarg l'abast del present treball, sobretot amb l'estat actual dels estudis arqueològics del monestir.⁴² Ara bé, sembla fins a cert punt versemblant que així fos, ja que tenim notícies d'obres anteriors d'ampliació a la capçalera, la nau central, el cor i les capelles del costat de l'Evangelí, mentre que no s'havia dit res encara sobre les del costat de l'Epístola.

Conclusió

Creiem que amb la base del contracte d'obra i amb l'ajut de les referències de la primera crònica de Sant Jeroni de la Murtra s'ha donat un pas endavant molt important en el coneixement de l'Obra Nova, un edifici que era molt valorat, no tan sols per la comunitat, sinó per tot l'orde dels jerònims, i la funció del qual no era únicament aposentar benefactors i peregrins il·lustres, sinó que tenia altres funcions, com la de ser escenari d'alguns esdeveniments que es volien apartar dels espais de clausura.

N'hem pogut esbossar la configuració i evidenciar que, malgrat la destrucció per l'incendi de 1835, es conserva almenys en la ubicació dels elements més característics, com el portal principal o la galeria del frontispici. També hem pogut documentar les dificultats econòmiques que van provocar la paralització del projecte durant dues dècades i

que van deixar en l'oblit la construcció d'un segon claustre que, d'haver-se edificat, hagués canviat notablement la fesomia d'aquest gran conjunt monumental.

Apèndix documental

[1550]. Barcelona

Capítols per a la construcció d'una hostatgeria nova en el monestir de Sant Jeroni de la Murtra entre Antoni Joan, prior, i el mestre de cases Joan Armentyach, francès i ciutadà de Barcelona, segons la traça realitzada per Galceran Carbonell, fuster i ciutadà de Barcelona.

ACA, *Monacals d'Hisenda*, lligall 281.*

Die {...}¹

En nom de Déu sia y de la gloriosíssima Verge Maria, mare sua, amén.

Sobre la scarada de la obra novament fahedora en lo monestir de Sant Hyerònim de la Vall de Bellem, àlias de la Murtra, a petició del molt il·lustre senyor marquès de Aguilar, lochtinent y capità general per la Cesàrea Magestat, lo qual per² servey de Nostre Senyor Déu Jhesucrist e per la gran devotió té a nostre pare sant Hyerònim li ha plagut donar tres-centas noranta-sis lliures per caritat y ajuda de la dita obra, entre lo reverent pare fra Anthoni Juan, prior, e lo covent del dit monestir, de una part, e mestre Joan Armentyach, francès, mestre de cases, ciutadà de Barcelona, de la part altre, són stats, fets, tractats, pactats, concordats e fermats los capítols, pactes e avinenses en e per la forma e manera que-s segueix:

Primerament és pactat y concordat entre les dites parts que lo dit reverent prior y covent de dit monestir hagen ubrir y donar uberts tots los fonaments de la dita obra de dues canes de fondo, e més si més serà menester. Los quals lo dit mestre Joan Armentyach hage de cobrir fins a cara de terra de gruix de sinc palms, entès, emperò, que si los dits fonaments baixaran més de les dites dues canes de fondo del llivell dels fonaments del³ claustra del dit monestir, lo que serà més de quatre palms lo dit monestir o hage de pagar al dit mestre a coneguda de dos mestres de cases. E més hage donar lo dit monestir tot lo pertret al peu de la obra. E hage lo dit mestre apuiar la part de l'enfront del⁴ corredor que és vers migjorn de pedra y morter de gruix de tres palms e de altària de vint-y-sinc⁵ palms. E més hage de puir de aquí amunt la dita paret de pedra y morter sinc palms de altària⁶ fins a l'apitrador de gruix de dos palms, així que la dita paret de cara de terra tinga de altària trenta palms. En la qual paret hage de posar un portal de deu palms de ample, lo qual lo dit monestir hage de donar al dit mestre bo y picat, fer y foriar quatre finestres de granària de sinc fins en sis palms de raiola y argamassa. E si per lo dit monestir les dites finestres li seran donades de pedra picada, les hage de posar. E més hage y sia tengut lo dit mestre fer y foriar tots los portals, finestres, archs y arquets del dit corredor y qualsevol lloch de tota la obra de raiola, guix y morter, donant lo dit monestir los dits portals, finestres, archs y arquets de pedra picada o de terra cuyta, en tal manera que no fassen sinó a posar lo dit mestre [hage de posar]⁷ aquells ab tota perfectió, segons lo orde de la trassa de dita obra feta per mestre Galceran Carbonell, fuster ciutadà de Barcelona.⁸ E sia obligat dit mestre fer les piles de morter a son cost y despesa.

Ítem és pactat y concordat entre dites parts que lo dit mestre hage y sia tengut puiar totes les altres parets, així mijanes com foranes, conforme a dita trassa, vuyt palms sobre terra de pedra y morter de gruix de tres palms y mig, ab sos⁹ portals en dita trassa tatxats. Los quals vuyt palms se entenen se hagen de¹⁰ comptar de la terra més alta.

Ítem és pactat entre dites pars que lo dit mestre hage de puiar tot lo restant de les parets fins al primer sostre, que serien setze palms, de tàpia de terra ben amarada e fornida de trossos de rajola e argamassa. La qual terra lo dit mestre haia a fer, amarar e aparellar a coneguda de persones expertes. Les quals tàpies tinguen de gruix tres palms y mig fins al primer sostre.

Ítem és pactat y concordat entre les dites pars que lo dit mestre fins a dit sostre hage de fer y foriar tots los portals seran mester en dita obra de raiola y guix, o posar los dits portals e finestres, si de pedra picada li seran donats, en tal manera que no hage¹¹ menester sinó posar e fer quatres archs ab sos peus de pedra o raiola y morter, o posar los dits archs, si de pedra picada li seran donats, conforme a dita trassa en la altària hont lo dit mestre Galceran Carbonell dirà. E per lo semblant hage de fer tots los primers sostres de la dita obra de volta de raiola dobla ab guix, conforme a la bolsura signada en dita trassa, y hage de paymentar la terra y los dits primers sostres de la dita obra. E més hage de fer una scala de raiola y guix per a puiar al recibidor de la amplària, modo y forma stà assenyal·lat en dita trassa. E no res menys, hage de emblanchar la dita obra tota de part de dins de guix y cals ab paleta, tot sempre a voluntat y dispositió del dit mestre Carbonell, ab tot lo compliment, com de bon mestre se pertany.

Ítem és pactat entre dites pars que lo dit mestre dels dits primers sostres fins al pitrador de les finestres seran¹² junt a les taulades, totes les tàpies e parets hage de puiar de gruix de dos palms y mig, y s'age¹³ de obrir y foriar qualsevol portals y finestres de raiola y guix o morter, e posar los portals e finestres que de pedra picada li seran donats. Los quals no hage de fer sinó posar o foriar de la mateixa tàpia fahedors en dites parets e envans, conforme a la dita trassa. E més hage de fer tres xamenees franceses, la una en la sala, les altres dues en les cambres de dita obra, e baix en la cuyna una altra xamenea conforme a la granària de dita cuyna, y una aygüera competent. E no res menys hage de¹⁴ entrebigar tots los sostres de la dita obra y paymentar y emblanchar¹⁵ de paleta de part de dins tota la dita obra en la manera sobredita.

Ítem és pactat y concordat entre les dites parts que lo dit mestre hage de obrir y foriar trenta finestres o quantes seran menester junt a la taulada, y entrebigar¹⁶ y cubrir tota la obra ab teula secca, ab ses carenas e limbells¹⁶ emmorterats, y paredar y cobrir tots los arquets de tot lo corredor desús dit, y rebatre totes les parets y tàpies foranes ab¹⁷ pinyonada.

Ítem és pactat entre dites parts que lo dit mestre hage y sia tengut fer la paret de pedra y morter qui va del portal del pati de dita obra a juntar ab lo dit corredor de la gruixa als fonaments de sinc palms fins a la cara de terra, e de aquí amunt fins al primer sostre de gruix de tres palms, e més si més serà mester, a coneguda de dit mestre Carbonell. E de aquí amunt fins a la taulada o terrat, si n-i volran fer, de gruix¹⁸ de dos palms y mig. E més hagen de fer les parets travesseres del mateix gruix fins al primer sostre de tres capelles que se an de fer sota la dita obra de pedra o de tàpia.

E fer los cruers de les dites capelles de guix e posar los qui li seran donats de pedra picada o de terra cuyta, puix ell no hage de fer sinó posar-les e fer les voltes de dites capelles de raiola dobla e guix, conforme a la bolsura de dita trassa. E no res menys, hage de posar en les dites capelles los portals que li seran donats en los llochs que stan assenyal·lats en dita trassa, e muntar les dites parets travesseres que seran necessàries fins al segon sostre o terrat. E no res menys, hage de paymentar lo sòl de terra de les dites capelles fins junt al portal nou que exirà al pati, e los primers e segons sostres, e entrebigar los segons sostres, e cobrir tota la dita obra de teula secca e emblanchar-la de paleta de guix, e de fora emblanchar les parets foranes de pinyonada, tot ab compliment.

Ítem és pactat entre dites parts que lo dit mestre hage y sia tengut fer una scala gran de rajola ab dos replans ab sos peus y voltes grasses junt a la dita paret de la amplària, modo y forma que stà assenyalada en la dita trassa. La qual scala a de exir al mig de la resala o recibidor.

Ítem és pactat y concordat entre dites parts que lo dit mestre se hage de fer la despesa de menjar y beure a si y a tota sa companya, axí en los dies de festes com en lo dies feyners.

Ítem és pactat y concordat entre les dites parts que lo dit monestir hage y sia tengut donar y pagar per lo preu de tota la dita obra al dit mestre Joan Armenyach o a qui ell volrà¹⁹ tres-centes quaranta lliures *barchinonenses* pagadores en aquesta manera, és a saber: sinquanta lliures, fermada la present capitulació; e altres sinquanta lliures, fets tots los fonaments de tota la dita obra fins a cara de terra e comensant les parets e tàpies dels fonaments en amunt fins al primer

sostre; e altres sinquanta lliures, comensant les parets y tàpies del primer sostre en amunt de tota la obra fins al segon sostre; e altres sinquanta lliures, comensant les parets e tàpies del segon sostre en amunt fins a la taulada; e altres sinquanta lliures, comensant a fer e posar y paymentar les voltes y payments de tota la dita obra, axí dalt com baix; e les restants noranta lliures a compliment de les dites tres-centes quaranta lliures, feta y acabada y enblancada ab tota perfectió y judicada tota la dita obra ab tot compliment. De les quals pagues hage lo dit mestre a posar les dues parts de quiscuna paga dins quinse dies après que la haurà rebuda en vitualles per a ell y per a sa companya. E més hage lo dit monestir a donar lloch al dit mestre per a les dites vitualles e fer apparellar de menjar a dit mestre y a sa companya, entès, emperò, que lo dit mestre se hage de comprar tot lo oli, axí de meniar com per cremar. E si lo dit monestir lo volrà bestraure, lo dit mestre lo hage de pagar al for que staria al menester. E si abans que les dites pagues no cayguessen lo dit mestre havia mester diners per menjar y beure, lo dit monestir hage a bestraure lo que serà necessari. Les quals pagues hage de fer lo dit monestir si, emperò, dit mestre Joan farà feyna contínuament en dita²⁰ obra.

Ítem és pactat entre dites parts que lo dit monestir hage donar lloch a dit mestre y a sa companya per star, e roba per a dormir, e fer portar los forments e vi que lo dit mestre comprarà tres llegües entorn de dit monestir. E si ultra les dites tres llegües lo dit mestre comprarà los dits forments e vi, ell se hage de pagar lo port. Los quals²¹ forments hage lo dit monestir fer, aportar e tornar del molí, e pastar, e coure lo pa; e lo dit mestre hage de pagar lo molre y lo segó sia del monestir.

Ítem és pactat entre dites parts que lo dit mestre hage y sia tengut²² fer y acabar tota la dita obra ab tot compliment dins temps de un any comptador del dia de la forma del present acte. Y acabada la dita obra, se haia de judicar per dos mestres de cases y mestre Galceran Carbonell, un per quiscuna de les parts. E si serà trobat que la dita obra no serà ben feta o stiga perillosa o hage en ella alguna falcedat o no stiga²³ acabada ab lo compliment que deu star, lo dit mestre e ses fermances hagen e sien tinguts y obligats a pagar y refero al dit monestir, segons los dits mestres conexeran.

E les dites parts, llohant y aprovant les dites coses totes y sengles y quiscuna d'elles, convenen y prometen la una part a la altre y endesemps que faran e compliran les dites coses totes y sengles e quiscuna d'elles quant a quiscuna de dites parts toquen e concerneixen, sots pena de dos-centes lliures barceloneses adquisidores, les dues parts a la part obedient e complir volent, e la restant terça part a la cort o official que farà la exequió, ab restitució de totes missions y despeses sobre les quals ne sia cregut a la part les farà de sa simple paraula. E per maior seguretat de totes les dites coses, lo dit mestre Joan Armenyach ne dóna per fermances mestre Joan Sobra, mestre Joan Fajó, mestres de cases, e mestre Bernat Argimon, boter, ciutedans de Barcelona. E quiscun d'ells per lo tot qui ab ell y sens ell, sien tinguts en totes y sengles coses per ell promeses e en la dita pena, missions y despeses. E les dites fermances, acceptant de bon grat aquesta fermansa, convenen e prometen al dit reverent prior que, ab lo dit principal llur y sens ell, seran tenguts en totes y sengles coses per aquell promeses e en la dita pena, missions y despesa. E per açò, attendre y complir les dites parts, axí principals com fermances, se obliguen la una part a l'altre y

endesemps, és a saber, lo dit reverent prior y covent los béns del dit monestir, e lo dit mestre Joan Armenyach e ses fermances totes e sengles béns llurs e de quiscun d'ells per lo tot, ab totes renunciacions necessàries. E specialment les dites fermances a la ley que diu que primer sia convingut lo principal que la fermansa e tots ensemps a tot altre dret. E sotsmeten-se a for del veguer de Barcelona o de altre cort, *et cetera*. E ho juren e lo dit mestre Joan Armenyach e ser fermances ne fan y fermen scriptura de terç en la cort del veguer de Barcelona, ab totes clàusules e cauteles, a coneguda del notari del present acte.

* Plec de quatre folis, dels quals els tres primers estan escrits i el darrer està en blanc. A la part superior esquerra hi ha escrit «calaix del monestir» i «M. N°120». 1. *S'indica amb {...} un espai en blanc al manuscrit per al dia de l'escriptura. S'ha suposat l'any 1550 a partir de la següent informació corresponent al priorat d'Antoni Joan: «Finalment ells se concertaren y començaren dita obra y hostaleria en l'any 1550» (ACA, Monacals d'Hisenda, vol. 2516, p. 271).* — 2. *Segueix nostre ratllat.* — 3. *Segueix es ratllat.* — 4. *Segueix dat ratllat.* — 5. *Segueix anys ratllat.* — 6. *Segueix de ratllat.* — 7. *Amb el símbol [...] es vol indicar una part del text que sobra per a la comprensió correcta del text.* — 8. *fuster ciutedà de Barcelona interliniat.* — 9. *Segueix palms ratllat.* — 10. *Segueix comptans ratllat.* — 11. *hage, al ms. hagen.* — 12. *Segueix iust ratllat.* — 13. *s inicial interliniada.* — 14. *Segueix embigar ratllat.* — 15. *Segueix l ratllat.* — 16. *Segueix em ratllat.* — 17. *Segueix pinyada ratllat.* — 18. *gruix, al ms. guix.* — 19. *Segueix tant solament ratllat.* — 20. *Segueix monestir ratllat.* — 21. *Segueix mat ratllat.* — 22. *Segueix aca ratllat.* — 23. *Segueix co ratllat.*

Notes

1. Gaietà BARRAQUER I ROVIRALTA. *Las casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX*. Barcelona, 1906, vol. 2, p. 265.

2. El document és una còpia sense signatura notarial enmig d'un plec de l'antic arxiu monàstic actualment a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA). No en sabem, per tant, ni el notari ni la data. Tanmateix, creiem que el contracte respon a l'escriptura autèntica que signaren les parts perquè una part molt important de les dades, com es podrà veure al llarg del present treball, concorda amb informació procedent d'altres fonts documentals i també amb l'edifici actual.

3. Francesc Talet es refereix en nombroses ocasions als ocupants de l'Obra Nova com a persones distingides: «començà lo pare prior a posar en concert esta hostaleria per a que servís per al fi que se era feta, que era per a aposentar y recullir a gent honrrada»; «De manera que aquesta bona obra se deu al pare prior, de aver posat en concert esta hostaleria de gent honrrada dins casa. Era ell molt amich de hospedar a cada hu segons merexia, que lo matex feya en sa casa, y axí, tenia tants devots y gent de gran valor y marco» (ACA. *Monacals d'Hisenda*, vol. 2516, p. 398); «Lo qual se li concedí ab facilitat. Y fetes les portes y lo demás necessari, portà en ell un llit ab sos cortinatjes molt bo, segons son estament, y servex per a qualsevol persona honrrada que vinga en esta casa» (p. 498). D'ara en endavant, si no s'indica el contrari, quan informem un número de pàgina entre parèntesis, ens estem referint a la primera crònica de Sant Jeroni de la Murtra escrita per Francesc Talet a principi del segle XVII.

4. Aquesta accepció de la paraula *hospital* està recollida tant en el *Diccionari català-valencià-balear* d'Alcover-Moll com en el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans. En la crònica de Francesc Talet queda molt clar l'ús d'aquesta dependència per al sector més humil de la societat. Per exemple, en el fragment següent: «En una cosa fonch molt sol·lícit y cuydadós en aquest trienni, com també en lo passat, que és cosa de què Déu, Nostre Senyor, és molt servit, que procurà que los pobres que venían a l'hospital tinguessen la almoyna y charitat necessària; y lo que se'ls donava estigués ben aparellat; y la olla estigués calenta al temps que se'ls avia de donar la sopa» (p. 123).

5. Transcrit també a Josep Maria CUYÀS I TOLOSA. «Seguim historiant el segle XV», dins *Amistad*, núm. 62 (1975), p. 5.

6. Sobre aquesta visita, i en general sobre les visites de Carles I i Felip II a Sant Jeroni de la Murtra, vegeu Jaume AYMAR I RAGOLTA. «Carles I i Felip II a Sant Jeroni de la Murtra», dins *La Murtra i el Toisó*, Badalona: Fundació Catalunya-Amèrica, 2000, p. 9-27.

7. Jorge de Ataíde, bisbe de Viseo i capellà major de Felip II (Fernando BOUZA. *Carta de Felipe II a sus hijas*. Madrid: Ediciones Akal, 1998, p. 55).

8. «Y encara que estava lo bisbe portuguès en casa en aquest conjuntura, com diguí, ell fonch tant discret y comedit que dexà los aposentos de la Obra Nova, y's posà en una celda y sos criats, en la enfermeria per a que Joan Andrea Doria y sos fills estiguessen accommodats en dita Obra Nova» (p. 457).

9. El virregnat a Catalunya fou el darrer dels alts càrrecs que el marquès ocupà en temps de l'emperador Carles. Anteriorment havia estat canceller major de Castella, caçador major del Cèsar i ambaixador a Roma (Joan REGLÀ. *Els virreis de Catalunya*. Barcelona: Edicions Vicens Vives, 1980, p. 78).

10. En la crònica de Francesc Talet hi ha testimonis de vinculacions o visites dels següents virreis catalans durant el regnat de Felip II: el prior de Castella, Fernando de Toledo (p. 373); el comte d'Aitona, Francesc de Montcada (p. 391); el comte de Valencia, Manrique de Lara y Girón (p. 456) i el mestre de Montesa, Pere Lluís Galceran de Borja (p. 474). També hi hem de sumar, ja al segle XVII, el duc de Monteleón, Héctor de Pignatelli i Colonna, que visitava amb freqüència el cenobi badaloní (Josep Maria CUYÀS I TOLOSA, «Hechos acaecidos a principio del siglo XVII», dins *Amistad*, núm. 46 (1973), p. 5) i el comte de Santa Coloma, Guerau de Queralt (Joaquim FONT I CUSSÓ. *62 article*, Badalona: Museu de Badalona, p. 214-216).

11. El cas en què és més evident aquesta simbiosi entre monarquia i jerònims és amb Felip II, que els escollí per regentar el monestir d'El Escorial i els atorgà molts privilegis (Gabriel SABAU BERGAMÍN. «Relaciones de Felipe II con la orden de San Jerónimo», dins *Studia hieronymiana*. Madrid: Rivadeneyra. 1973, vol. 2, p. 311-346).

12. Ha quedat constància, per exemple, de la vinculació del virrei duc de Monteleón amb el monestir de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, situat a Collserola (Fèlix OLIVÉ I GUILERA. *Sant Jeroni de la Vall d'Hebron*. Barcelona: Parròquia de Sant Jeroni de Montbau, 1995, p. 28).

13. Vegeu Jordi BUYREU JUAN. *Instituciones catalanes i conflictives a la Catalunya moderna*. Barcelona: Rafael

Dalmau Editor, 2005; Miquel PÉREZ LATRE. *Entre el rei i la terra.*, Vic: Eumo Editorial, 2004, p. 181-258.

14. Rectifiquem aquí la dada aportada per Jaume AYMAR I RAGOLTA. «Carles I i Felip II a Sant Jeroni de la Murtra», p. 20, que la situa en el trienni 1558-1561, la qual cosa entra en contradicció tant amb el priorologi de la Murtra com amb la data de defunció del virrei (1553).

15. Les constitucions de l'orde dels jerònims obligaven el prior a comptar amb el consentiment del capítol en la construcció de noves edificacions que impliquessin una despesa important (*Constituciones y extravagantes de la orden del glorioso doctor nuestro padre san Gerónimo*. Madrid: Imprenta Real, 1613, p. 69).

16. Consten dos tracistes amb el nom d'Antoni Carbonell, pare i fill, a banda de Galceran Carbonell, possiblement nebot del darrer (Xavier BARRAL I ALTET (dir.). *Art de Catalunya*, vol. 5 (*Arquitectura religiosa moderna i contemporània.*, Barcelona: L'Isard, 1999, p. 22). Sobre les obres d'Antoni Carbonell, vegeu el volum tercer de la mateixa obra (*Urbanisme, arquitectura civil i industrial*, Barcelona: L'Isard, 1998, p. 178-180).

17. S'ha atribuït a Joan Armentyach la construcció de les cel·les de migjorn del monestir (Josep Maria CUYÀS I TOLOSA. «Ante el cuarto centenario de la muerte de Carlos I. Badalona y el César», dins *Revista de Badalona*, 9 d'agost de 1958). Malauradament, l'insigne historiador badaloní no aporta la font d'on extreu aquesta dada. Tanmateix, el fet que la data l'any 1550, ens fa pensar que es tracta d'un error perquè les cel·les del costat de mar de Sant Jeroni de la Murtra es construïren arran de la primera visita de l'emperador, l'any 1519, almenys si donem crèdit al cronista Francesc Talet (p. 162).

18. La separació entre el tracista i el mestre d'obres era molt habitual en aquella època. Els mestres d'obres eren mers constructors i el seu nivell econòmic i social era baix en comparació amb els tracistes, molt més ben considerats i amb un estatus superior (Xavier BARRAL I ALTET (dir.). *Art de Catalunya*, vol. 5, p. 19-21).
19. Vegeu un treball clàssic sobre aquesta temàtica: Josep Maria MADURELL I MARIMON. «Los contractos de obras en los protocolos notariales y su aportación a la historia de la arquitectura». *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos*, 1 (1948), p. 105-199. En l'àmbit local, Carles DÍAZ MARTÍ. «Tres contractes d'obres a la Badalona moderna (Can Canyadó, Can Peixau i casa de Pau Ferrer, àlies Serra)», dins *Carrer dels Arbres*, 18 (2007), p. 81-100.
20. Carles DÍAZ MARTÍ. «Descripció de Sant Jeroni de la Murtra a mitjan segle XVI», dins *Carrer dels Arbres*, 13 (2002), p. 36-37. Hem inclòs entre claudàtors les hipòtesis d'algunes paraules que, a causa del mal estat del document original, són il·legibles. Com ja vam analitzar en aquell treball, moltes cases jerònimes comptaven amb un claustre de l'hostatgeria, la finalitat del qual era concentrar-hi les relacions amb l'exterior, amb la qual cosa es preservava la clausura del claustre principal (p. 35).
21. José de SIGÜENZA. *Historia de la orden de san Jerónimo*. Salamanca: Junta de Castilla y León, 2000, vol. 1, p. 361.
22. En aquest sentit, el cronista es fa ressò de dificultats sorgides durant la construcció de l'Obra Nova: «poria ser que fos per no trobar los fonaments tant segurs com seria menester, com après se véu com feren la Obra Nova, que lo marquès de Aguilar començà y vuy servex de hostelaria, que segons entenguí de alguns pares ancians d'esta casa trobaren gran difficultat en los fonaments de aquella part envers lo cap de la yglésia» (p. 146-147).
23. «Algunas grangerias se feren en aquest trienni que foren de algun profit. La una d'elles fonch ocupar-se lo pare Garau Altarriba en fer seda, tenint la màquina dels canyisos y cuques en las cambras de la Obra Nova» (p. 318). Aquesta informació correspon al trienni 1557-1560.
24. El deute acumulat va ascendir de manera notable durant aquells anys: 800 lliures l'any 1563 (p. 346), 982 l'any 1566 (p. 354), 1.327 l'any 1569 (p. 359) i 1.465 l'any 1572 (p. 370).
25. «No tingué ànimo lo pare prior de empendre alguna obra de importàntia, axí perquè no tenia molta affectió a elles com també per aver trobada la casa endeutada, que com solen dir, obras se fan de sobras» (p. 393).
26. Carles DÍAZ MARTÍ. «Descripció de Sant Jeroni de la Murtra a mitjan segle XVI», p. 30.
27. Xavier BARRAL I ALTET (dir.). *Art de Catalunya*, vol. 3, p. 187.
28. Per a les mesures de longitud que apareixen al contracte d'obres, fem les conversions següents: 1 pam = 20 cm, 1 cana = 160 cm (vegeu el *Diccionari català-valencià-balear* d'Alcover-Moll).
29. Juan de Zúñiga y Avellaneda, comte de Valencia de don Juan, fou virrei de Catalunya entre 1586 i 1590 (Joan REGLÀ. *Els virreis de Catalunya*, p. 89). Això obliga a situar l'obra referida en aquest període.
30. Així ho evidencien els dos medallons renaixentistes que hi ha a ambdós costats de la porta principal (Jaume AYMAR I RAGOLTA. *El monestir de Sant Jeroni de la Murtra*. Badalona: Diputació de Barcelona, Ajuntament de Badalona, 1993, p. 18). Potser el contracte d'obres s'està referint a

aquest portal quan diu que el mestre de cases «hage de paymentar lo sòl de terra de les dites capelles fins junt al portal nou que exirà al pati»? Si fos així, s'estaria referint a la pavimentació del passadís que comunica l'església amb el pati exterior.

31. Sobre la ubicació d'aquestes dues capelles, vegeu Carles DÍAZ MARTÍ. «Descripció de Sant Jeroni de la Murtra a mitjan segle XVI», p. 27-30.

32. Diferents testimonis evidencien que aquesta galeria, tal com passa en d'altres edificis com la Torre Pallaresa, estava situada a la façana principal: «Al temps que aquest senyor passava per davant lo corredor de la Obra Nova, estaven uns quants religiosos cantant y proveint una missa a cant de orgue per a la festa de la Concepció de Nostra Senyora y veren com passava aquella gent, del qual tingué notícia lo pare prior y, aquí mateix, atinà lo que era» (p. 439); «Sense estes obras tant principals, se féu una paret forana davant del corredor, en l'<o> corral, a ont estan las gallines y:s crien los tossinos, procurant se fes alta, de manera que encara que alçassen los ulls y:s posassen en lo corredor, no vessen aquells animalets la primera cosa, que li paregué al virrey que era gran indecència» (p. 458).

33. Per descripcions d'aquestes i altres masies de Canyet, és d'obligada referència l'obra de Judit BARRERA MEYA. *Canyet: un vell poble*. Badalona: Museu de Badalona, 2001.

34. S'ha datat a mitjan segle XIX (Jaume AYMAR I RAGOLTA. *El monestir de Sant Jeroni de la Murtra*, p. 19).

35. La cel·la del rellotger estava, per tant, a tocar de l'Obra Nova, just a sota del campanar del monestir, a la galeria de tramuntana del pis superior del claustre.

36. «Lo primer que gozà del fruyt de les mans de aquest frare llech fou lo pare prior, que ya essent novici, li féu empaymentar las dues primeras quadras entrant en la hospederia nova, en què encara no y avia sinó les voltes fetes —y faltaven mahonets y lo pare prior los féu comprar—, y reisqué admirablement» (p. 398).

37. Actualment l'accés a l'Obra Nova des del cos principal del monestir no es fa des del claustre superior, sinó a través d'una escala que ocupa l'espai de la capella antiga de sant Sebastià.

38. «Com, donchs, aquest senyor vingués molt a menut a aquesta casa y veés que no estaven acabades les dues primeras salas de la hostaleria nova ans de entrar en lo corredor» (p. 457).

39. Sobre aquesta històrica visita, vegeu Carles DÍAZ MARTÍ. «Visita de Felip II a Sant Jeroni de la Murtra», dins *Claustre obert*, Sant Jeroni de la Murtra, 2004, p. 25-30.

40. «També lo pare prior tingué en son trienni alguns hostes de importàntia. Lo hu d'ells fonch lo compte de Miranda, que essent virrey de Cathalunya, celebrà assi la semana sancta; y féu lo mandato, rentant los peus a dotze p[o]bres; y ls donà molt bon dinar alt, en la segona sala de la hosteleria nova, ab certa quantitat de dinar que donà a cada hu» (p. 460).

41. Jaume AYMAR I RAGOLTA. «Carles I i Felip II a Sant Jeroni de la Murtra», p. 13.

42. No hem trobat cap referència conclouent en un estudi sobre l'església del monestir que recull els resultats de les prospeccions que s'hi han realitzat (Montserrat BADIA I VILLENA, Eulàlia PRAT I SALVANS, Santiago CANOSA REBOREDO. *Estudi històric-artístic del monestir de Sant Jeroni de la Murtra*. Mecanoscrit inèdit).